

In Arnhem wordt in 1953 de **defensiehaven** gebouwd, aangrenzend aan het KEMA-terrein

In de haven ligt in de jaren die volgen een drijvende stuwdam, klaar om bij eventuele dreiging afgezonken te worden in het midden van de Nederrijn.

Tijdens de Koude Oorlog dreigde er een landinvasie vanuit het Oosten. De overblijfselen van de IJssellinie zijn stille getuigen van deze dreiging. Een van deze overblijfselen is de Defensiehaven in Arnhem. In maart 2021 startte de gemeente Arnhem met het uitbaggeren van de Defensiehaven. De gemeente wil haar inwoners informeren over de werkzaamheden en tegelijkertijd het verhaal achter deze historische locatie vertellen. Erfgoed Gelderland is gevraagd om de verhalen te verzamelen.

De IJssellinie strekte zich uit van Nijmegen tot Kampen en kon grote gebieden onder water zetten ter verdediging van het land.

Het bestaan van de IJssellinie werd **tot haar opheffing in 1964 en daarna zo veel mogelijk geheim gehouden**. (Persoonlijke) verhalen over de linie zijn daarom schaars. Erfgoed Gelderland en de gemeente Arnhem vinden het belangrijk dat deze verhalen worden opgetekend, omdat ze inzicht geven in de manier waarop deze bijzondere periode uit de geschiedenis werd beleefd.

Zie ook: animatie (een goed bewaard geheim)

op: <https://vimeo.com/395474695> en PDF: [Noodbrugpontonplan](#)

De Arnhemse defensiehaven: een militair geheim aan de Nederrijn

Artikel uit De Gelderlander maart 2021

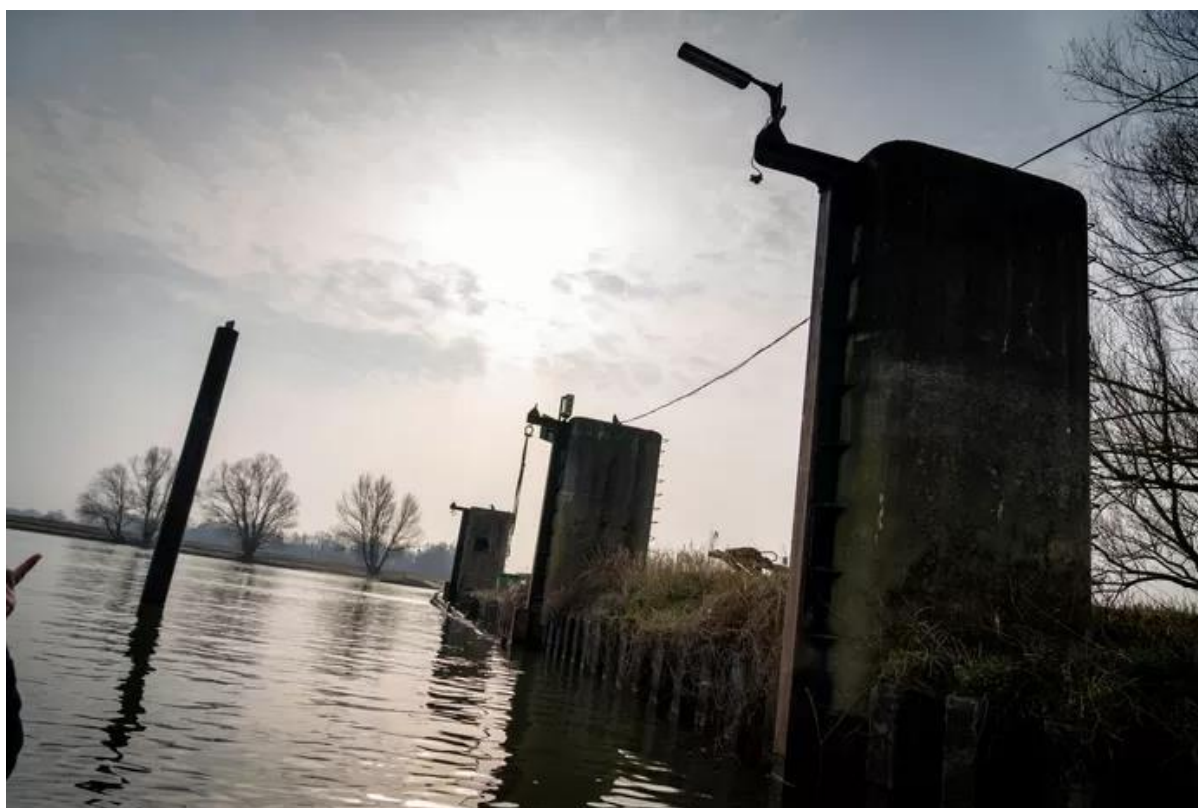
ARNHEM - De gemeente Arnhem is de komende tijd druk doende met het uitbaggeren van de defensiehaven. Wat slechts weinigen weten, is dat de haven in de Koude Oorlog een belangrijke schakel vormde in de Nederlandse verdedigingslinie tegen de Sovjet-Unie.

Wie een lange wandeling maakt in de uiterwaarden van de Nederrijn bij Arnhem, zal er met enige regelmaat op stuiten: schuttersputjes, tankkazematten en opstelplaatsen voor mitrailleurs. Het zijn stille getuigen van misschien wel het best bewaarde militaire geheim van Arnhem. De stad, en specifiek het gebied rondom de defensiehaven bij Landgoed Klingelbeek, vormde een belangrijke pion in de Nederlandse IJssellinie: een ingenieus verdedigingsplan dat ons land moest beschermen tegen de dreiging van de Sovjet-Unie.

Water als natuurlijke metgezel

Voor het hoe, wat en waarom van de IJssellinie moeten we terug naar de jaren vijftig. West-Europa, nog maar net bevrijd van Duitse bezetter, vreest in de jaren na de Tweede Wereldoorlog voor een inval van de Sovjet-Unie. De voortdurende spanningen tussen oost en west, de Koude Oorlog, doet ook Nederland besluiten zich voor te bereiden op een mogelijke aanval van het Rode Leger. Geheel volgens traditie wordt gekozen voor een plan waarin het water dient als natuurlijke metgezel.

Dat plan is om, zodra de Sovjetten naderen, de rivier de IJssel te laten overstromen. Daardoor

Restanten in de defensiehaven van de constructie die de afzinkbare, drijvende stuwwal op zijn plekhield. © Erik van 't Hullenaar

kan vijandige artillerie niet de oversteek kan maken naar het westen van het land. Op drie strategische plekken worden plekken ingericht van waaruit de uiteinden en de afvoer van de

IJssel kunnen worden afgeknepen. In het noorden bij Olst, in het zuiden bij Bommel en daartussen, u raadt het al, bij Arnhem.

Een drijvende stuwdam in de defensiehaven

In Arnhem wordt in 1953 de defensiehaven gebouwd, aangrenzend aan het KEMA-terrein. In de haven ligt in de jaren die volgen een drijvende stuwdam, klaar om bij eventuele dreiging afgezonken te worden in het midden van de Nederrijn. De defensiehaven wordt streng beveiligd door soldaten en mariniers en rondom de haven verrijzen (gecamoufleerde) commandoposten, bunkers en tactische posities voor zwaar militair geschut.

Van een aanval van het Rode Leger komt het nooit en hoewel de IJssellinie in 1964 grotendeels wordt afgebroken, blijft de verdedigingslinie tot het einde van de Koude Oorlog strikt geheim voor de gewone burger. Zelfs de Tweede Kamer weet niets van het plan. Enkel de minister-president, de minister van defensie en de burgemeesters van de drie strategische plaatsen rondom de IJssel zijn op de hoogte. Wat er gebeurt in de Arnhemse defensiehaven blijft dus veertig jaar lang een mysterie voor bewoners van de Gelderse hoofdstad.

Van militaire haven naar thuisbasis van de scouting

Terug naar 2021. De IJssellinie bestaat niet meer en de acute dreiging van een aanval van de Sovjet-Unie, tegenwoordig Rusland, is er al enige tijd niet meer. Toch blijven resten van het Nederlandse verdedigingsplan zichtbaar, ook in Arnhem. In de defensiehaven ligt weliswaar geen drijvende stuw meer - tegenwoordig is er plek voor woonboten en bootjes van de Arnhemse scouting -, maar enkele tientallen meters van het water staan nog altijd twee heuse militaire bunkers. Compacte bakstenen gebouwtjes met metersdikke muren. Vanuit de bunkers stuurden commandanten de verdediging van de haven aan.

De historie van de defensiehaven is de afgelopen jaren door de gemeente Arnhem, in samenwerking met Defensie en Erfgoed Gelderland, uitgezocht en opgetekend. Initiatief daarvoor werd genomen door Erik Laurentzen (46) uit Angeren. Hij is, niet geheel toevallig, als nautisch beheerder van de gemeente Arnhem betrokken bij het uitbaggeren van de defensiehaven, een klus die gistermorgen van start ging.

„Ik vind dat als je een project goed wilt uitvoeren, je de historie moet doorgronden”, vertelt Laurentzen. „Om die reden heb ik me in aanloop naar het baggeren verdiept in de defensiehaven. Ik heb hulp gekregen van het ministerie van Defensie, dat op zoek ging naar oudgedienden die in de Koude Oorlog betrokken waren bij de haven. Hun verhalen zijn eigenlijk nog nooit verteld. Ook omdat zij lange tijd zelf niet eens wisten wat ze daar in de defensiehaven deden.”

Reconstructie van de militaire geschiedenis

Het resultaat: een reconstructie van een militair geheim aan de Nederrijn. [Erfgoed Gelderland interviewde oud-militairen en Arnhemse burgers uit die tijd](#). Laurentzen: „Uit die interviews blijkt hoe mysterieus er al die jaren werd gedaan over de defensiehaven. Wat daar gebeurde, moest echt geheim blijven. Een van de geïnterviewden vertelde bijvoorbeeld dat foto's maken van de haven ten strengste verboden was. Deed je dat toch, dan kreeg je een patrouilleboot op je dak die het fotorolletje in beslag nam.”

Naast de verhalen wijzen dus ook de restanten van militaire posten op de geheime verdedigingslinie waarvan Arnhem onderdeel uitmaakte. De gemeente Arnhem heeft de precieze locatie van die restanten in kaart gebracht.

De Arnhemse defensiehaven vanuit de lucht gezien. De haven wordt de komende zes weken uitgebaggerd door de gemeente. © Erik van 't Hullenaar

Mysterie opgelost: dit is er aan de hand in de haven bij de Rijn

Artikel uit "In de buurt" 4 maart 2021, Jolinda van Alfen

Foto Rinus Baak

Misschien heb je het gezien tijdens een wandeling langs de Rijn. Er zijn werkzaamheden in de defensiehaven. Dit is een haven waar enkele woonboten liggen en waar je de thuisbasis van waterscouting De Geuzen Arnhem treft. Waarom wordt er gewerkt door de gemeente Arnhem op die plek? Zoeken we uit.

Vanaf 3 maart laat de gemeente Arnhem de 'defensiehaven' aan de Rijn uitbaggeren. "Dat is nodig omdat er inmiddels zoveel slib in de haven ligt, dat de woonboten elke zomer droogliggen", zo laat de gemeente Arnhem weten. "Door vervuild slib weg te halen ontstaat er meer diepgang in de haven. Ook wordt de steiger – die door de zeeverkenner wordt gebruikt – gerepareerd." De werkzaamheden duren ongeveer 6 weken.

IJssellinie tegen de Russen

Interessant weetje: de haven is een restant van de IJssellinie. Dit was een verdedigingswerk dat tussen 1951 en 1954 is aangelegd. Het is toen opgezet om Nederland te beschermen bij een inval van de Sovjet-Unie. Knappe koppen hadden bedacht dat de linie als volgt zou werken. Door de Waal bij Nijmegen en de Rijn bij Arnhem af te dammen, treedt de IJssel zodanig buiten haar oevers dat een kilometers brede waterlinie ontstaat van Nijmegen tot Zwolle. Dit zou de opmars van de Russen flink moeten vertragen.

Restanten

In 1964 realiseerde men zich dat de Russen niet zouden gaan aanvallen en is de verdedigingslinie ontmanteld. In Arnhem, rondom de defensiehaven en in Meinerswijk – resteren nu nog tientallen laatste getuigen van de linie, zoals de caissonhaven, tankkazematten en twee commandobunkers.

[Op de website van de gemeente vind je een interactieve kaart van die restanten.](#)

Wil je zelf een kijkje nemen bij de defensiehaven? Deze is te bereiken via een voetpad tegenover Klingelbeekseweg 26.

Foto: Rinus Baak

Uitbaggeren defensiehaven moet droogligging woonboten verhelpen: 'Reikhalzend naar uitgekeken'

ARNHEM - De defensiehaven, een haven aan de Nederrijn ter hoogte van Landgoed Klingelbeek, wordt de komende weken uitgebaggerd. Dat is nodig, omdat de grote hoeveelheid vervuild slib op de bodem problematisch is voor de woonboten die er liggen.

Job van Gasselt 04-03-21, 07:30 Bron: De Gelderlander

Het is een terugkerend fenomeen aan de Arnhemse Nederrijn: [woonboten die tijdens regenloze periodes veranderen in stacaravans](#). Het waterpeil van de rivier zakt in die periodes, waardoor de drijvende onderkomens vast komen te liggen op de veelal volledig drooggevallen, modderige bodem. De hellende ondergrond zorgt er bovendien voor dat woonboten scheef gaan liggen.

Zo ook in de Arnhemse defensiehaven, waar twee woonboten liggen. Een derde ligplaats is in aanbouw. De haven wordt daarnaast door scoutinggroep De Geuzen gebruikt als uitvalsbasis voor de schepen van hun zeeverkeners. Sinds de bouw van de defensiehaven in 1953 is er nauwelijks onderhoud gepleegd, waardoor er een enorme hoeveelheid slib is ontstaan op de bodem.

'Ondiepste plek in de rivier'

Beeldend kunstenaar Victor Poels ligt met zijn woonboot al 22 jaar in de defensiehaven en weet als geen ander hoe problematisch dat slib kan zijn. „Ik heb de bodem de afgelopen twee decennia met bijna anderhalve meter zien stijgen. Inmiddels is het de ondiepste plek in de rivier bij Arnhem. Ik heb geregeld compleet droog gelegen, met de neus omhoog.”

Om het droog liggen van de woonboten te verhelpen, is de gemeente Arnhem woensdag begonnen met baggerwerkzaamheden in de defensiehaven. In zes weken tijd wordt er 6000 kuub slib uitgegraven door een graafmachine. De totale kosten van het baggeren bedragen zo'n 300.000 euro.

Afgevoerd naar IJsseloo

„We halen het vervuilde slib weg, waardoor de haven dieper wordt”, vertelt Wilfred Bakker, die namens de gemeente toezicht houdt op het baggeren. „Het slib wordt vervolgens in een groot schip gekieperd en afgevoerd naar het IJsseloo. Dat is een depot voor Nederlands slib in het Ketelmeer, zo'n twaalf uur varen van Arnhem.”

Het baggeren van de defensiehaven zou eigenlijk vorig jaar gebeuren, maar is mede vanwege het coronavirus uitgesteld. Victor Poels is blij dat het dit jaar alsnog gebeurt. „Ik heb er reikhalzend naar uitgekeken. Al ben ik bang dat die laag slib zo weer terug is als hier weer lange tijd geen onderhoud wordt gepleegd.”

Geen link met woonbotendossier Nieuwe Haven

Volgens een woordvoerder van de gemeente hebben de baggerwerkzaamheden in de defensiehaven niets te maken met een mogelijke [verhuizing van de woonboten die nu in de Arnhemse Nieuwe Haven liggen](#). „Maar iedere locatie waar eventueel nieuwe ligplaatsen voor woonboten gerealiseerd kunnen worden, worden bekeken. Ook de defensiehaven.”

Het uitbaggeren van de Arnhemse defensiehaven vanuit de lucht gezien. Ten noorden van de haven is Landgoed Klingelbeek te zien. © Erik van 't Hullenaar

mijngelderland.nl

